

KMP.574.17.2016.DK

Raport
przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji
oddziału psychiatrycznego Szpitala Powiatowego w Chrzanowie
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej OPCAT) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 3-4 października 2016 r. do Oddziału Psychiatrycznego Szpitala Powiatowego w Chrzanowie (zwanego dalej: Oddział, placówka), udali się przedstawiciele Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (dalej: KMP lub Mechanizm): Przemysław Kazimirski – zastępca dyrektora Zespołu KMP (prawnik), Dorota Krzysztoń (kryminolog) i Sulimir Szumielewicz (psycholog). Ponadto w wizytacji wziął udział dr n. med. Stanisław Teleśnicki (specjalista psychiatra), którego ekspertyza została uwzględniona w niniejszym raporcie.

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli KMP było sprawdzenie na miejscu sposobu przestrzegania praw osób umieszczonych w oddziale psychiatrycznym, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Reprezentanci Mechanizmu interesowali się szczególnie traktowaniem pacjentów przebywających w placówce bez zgody [na podstawie art. 23 ust. 1, art. 24 ust. 1, art. 28 i art. 29 ust.1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. *o ochronie zdrowia psychicznego* (Dz. U. z 2016 poz. 546 j.t., dalej u.o.z.p.)].

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

1. przeprowadzono rozmowy m.in. z Waldemarem Stylo - dyrektorem Szpitala, lek. med. Aldoną Świętojańską-Leśniewską - ordynatorem Oddziału, Renatą Bębenek - pielęgniarką koordynującą, Katarzyną Adamczyk – terapeutką zajęciową;
2. dokonano oglądu pomieszczeń, w tym: pokoi pacjentów, sal terapeutycznych i rehabilitacyjnych, sanitariatów;
3. przeprowadzono rozmowy indywidualne z wybranymi pacjentami;
4. poddano analizie wybraną dokumentację, dostępną na miejscu m.in. książki raportów pielęgniarskich, historie chorób losowo wybranych pacjentów przebywających w Oddziale bez zgody, dokumentację dotyczącą stosowania przymusu bezpośredniego.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną pomieszczeń Oddziału oraz dokonano pomiarów wybranych pomieszczeń.

Pracownicy BRPO poinformowali dyrektora, ordynatora Oddziału psychiatrycznego oraz innych przedstawicieli personelu obecnych podczas podsumowania wizytacji, o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano wybraną dokumentację związaną z funkcjonowaniem Oddziału, w tym materiały dotyczące stosowania przymusu bezpośredniego oraz niektóre nagrania z monitoringu wizyjnego przedstawiające jego przebieg. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że analiza przebiegu stosowania środków przymusu była częściowo utrudniona m.in. ze względu na omyłkowe przekazanie wizytującym przy piśmie z dnia 28 października 2016 r. (sygn. DKM-1-091-3/2016) nagrań przedstawiających inną osobę (kobietę) zamiast (*dane osobowe usunięto*). W związku z tym, jego przypadek był zanalizowany częściowo, tj. wyłącznie na podstawie dokumentacji z przebiegu stosowania przymusu bezpośredniego.

W przedmiocie zainteresowania przedstawicieli KMP każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: legalność pobytu w szpitalu, traktowanie pacjentów przez personel placówki, kwalifikacje personelu, prawo do informacji, prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym, prawo do ochrony zdrowia oraz usług opiekuńczych, terapeutycznych i kulturalno-oświatowych, prawo do praktyk religijnych, warunki bytowe, dostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W niniejszym

raporcie opisano jedynie te obszary, które wymagają poprawy lub pozytywnie wyróżniają Oddział na tle innych placówek. Raport zawiera także sygnalizowane problemy wymagające zmian o charakterze systemowym.

2. Ogólna charakterystyka oddziału

Oddział psychiatryczny jest zlokalizowany w chrzanowskim szpitalu wielospecjalistycznym, który posiada w swoich strukturach m.in. kilkanaście oddziałów różnych typów, w tym dzienny oddział psychiatryczny. Oddział psychiatryczny jest przeznaczony dla osób dorosłych (kobiet i mężczyzn). Jego pojemność wynosi 26 łóżek, wykorzystywanych w zależności od potrzeb (bez podziału na *łóżka męskie i żeńskie*).

3. Problemy systemowe

Poza izolatką, monitoringiem wizyjnym objęta jest świetlica, korytarz, jedna z sal obserwacyjnych z sanitariatem włącznie i palarnia. Kwestia umieszczania w szpitalach psychiatrycznych kamer telewizji przemysłowej stanowi problem systemowy. Wiąże się on bowiem w sposób nierozłączny z ograniczeniem konstytucyjnie chronionego prawa do prywatności określonego w art. 47 Konstytucji RP, a także w art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przyjętej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284). Monitorowanie pacjentów szpitali, jako materia wkraczająca w podstawowe wolności i prawa obywatelskie, powinna zostać uregulowana w akcie prawnym rangi ustawy.

W szczególności wskazuje na to treść art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, który stanowi, że *ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.*

W dniu 5 stycznia 2016 r. Rzecznik Praw Obywatelskich skierował wystąpienie generalne do Ministra Zdrowia, w którym zwrócił się z prośbą o podjęcie prac zmierzających do regulacji stosowania monitoringu w akcie prawnym rangi ustawy.

Z odpowiedzi Ministra Zdrowia udzielonej w dniu 5 lutego 2016 r. wynika, że postulaty zgłoszone przez Rzecznika zostaną uwzględnione przy planowanej nowelizacji ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

4. Mocne strony wizytowanego Oddziału

Aby uchronić dzieci przed możliwymi negatywnymi doświadczeniami związanymi z kontaktem z innymi pacjentami Oddziału, organizuje się odwiedziny w pokoju do tego służącym. Zgodnie z informacją ordynatora Oddziału, personel informuje osoby chcące odwiedzać pacjentów w towarzystwie małych dzieci, o zagrożeniach dla małoletnich, jakie niesie kontakt dziecka z osobą chorą, która ze względu na zły stan psychiczny wymaga izolacji i leczenia szpitalnego.

W Szpitalu Powiatowym w Chrzanowie zainstalowane zostało Wi-Fi, dzięki czemu również pacjenci wizytowanego Oddziału mają bezpłatny dostęp do internetu.

5. Obszary wymagające poprawy

a) Traktowanie pacjentów przez personel

Pacjenci generalnie chwalili personel Oddziału i nie sygnalizowali, aby ktokolwiek z pracowników Szpitala był wobec nich agresywny werbalnie lub fizycznie.

W wizytowanej placówce stosowany jest przymus bezpośredni wobec osób agresywnie pobudzonych i zagrażających sobie lub otoczeniu. Zabezpieczenia mechaniczne w postaci unieruchomienia w pasach zdaniem eksperta były - w zanalizowanych przypadkach - zasadne, a lekarze uprzedzili pacjentów o zastosowaniu przymusu bezpośredniego i pacjentom zapewniono nadzór pielęgniarski. Okres stosowania przymusu również był właściwy.

Niemniej jednak przedstawiciele KMP stwierdzili następujące uchybienia dotyczące stosowania przymusu bezpośredniego w postaci unieruchomienia z użyciem pasów. Analiza kart zastosowania unieruchomienia niektórych pacjentów oraz przegląd monitoringu wizyjnego ich dotyczących, prowadzi do następujących wniosków.

- Zdarzają się przypadki długotrwałego stosowania tej formy przymusu bezpośredniego bez stosowania regularnych, chwilowych zwolnień w celu zmiany pozycji lub zaspokojenia potrzeb fizjologicznych i higienicznych [problem ten dotyczył np. (*dane osobowe usunięto*), która po chwilowym

zwolnieniu w dniu 19 września 2016 r. o godz. 18:30, już do końca trwania przymusu, tj. do dnia 20 września 2016 r. do godz. 13:45 nie była okresowo zwalniana]. Praktyka ta jest niezgodna z treścią § 11 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 28 czerwca 2012 r. w sprawie sposobu stosowania i dokumentowania zastosowania przymusu bezpośredniego oraz dokonywania oceny zasadności jego zastosowania (Dz. U. z 2012 r., poz. 740, dalej rozporządzenia dot. ś.p.b.). Ze względów humanitarnych przedstawiciele KMP zalecają wykorzystywanie chwilowych zwolnień pacjentów z unieruchomienia również w celu umożliwienia im skorzystania z WC, o ile stan pacjentów na to pozwala.

- Przebieg i forma stosowania przymusu bezpośredniego opisane w dokumentacji nie zawsze są zgodne ze stanem faktycznym i budzą wątpliwości dotyczące traktowania pacjentów. Pacjent (*dane osobowe usunięto*) według informacji o formie przymusu, zawartej w zawiadomieniu o zastosowaniu przymusu bezpośredniego oraz w zleceniu w *karcie zastosowania unieruchomienia lub izolacji*, od godz. 3:30 w dniu 25 kwietnia 2016 r. z powodu samoagresji (nacięcia żyłką szyi) i odgrażania się personelowi Oddziału, unieruchomiony był w pasach, założonych na kończyny górne i dolne. Tymczasem na nagraniu jest widoczne, że pacjent ten od godz. 3:30 do godz. 8:30 przebywał w jednoosobowym pokoju, w tzw. izolatce, po której poruszał się swobodnie, a nawet palił papierosy przy otwartym oknie. Nie zachowywał się agresywnie: jadł, korzystał kolejno z kaczki/basenu ustawionych na podłodze w kącie pomieszczenia i w końcu położył się spać na stojącym po środku pokoju łóżku. Około godz. 8:30, gdy był on już od pewnego czasu znowu na nogach i zjadł śniadanie, do pomieszczenia weszło 9 osób, wśród których było prawdopodobnie 2-3 lekarzy oraz 2 funkcjonariuszy Policji i 3 salowe lub pielęgniarki. Po krótkiej rozmowie podczas której pacjentowi podawane były leki lub sam napój (spokojnie przyjął podawane rzeczy), 3 kobiety przygotowały łóżko i pasy do unieruchomienia. W tym czasie (*dane osobowe usunięto*) przechadzał się, paląc papierosa w pobliżu okna i rozmawiał z przybyłymi osobami. Następnie ułożył się bez oporu na łóżku i poddał się zapięciu w pasy. Przebieg opisanych zdarzeń, poza

kwestią braku spójności stanu faktycznego i wytworzonej dokumentacji, prowokuje również do zadania pytania o zasadność zastosowania w opisaney sytuacji najbardziej ingerującej w wolność człowieka formy przymusu w formie unieruchomienia i to dopiero ok. godz. 8:30.

Wizytującym omyłkowo przekazano tylko jedną z kart obserwacji, ale można na jej przykładzie zauważyć podobny problem do opisanego wcześniej przypadku (*dane osobowe usunięto*), tj. że mimo wielogodzinnego, spokojnego zachowania (potwierzonego wpisami w karcie obserwacji i widocznego na monitoringu), pacjent ten nie był chwilowo zwalniany mimo, że część wpisów widniejących w tym dokumencie na zwolnienie to wskazywała (oznaczenie - kod nr 12 np. od godz. 18:45 do godz. 3:15 w dniach 25-26 kwietnia 2016 r.). W kartę obserwacji z dnia 25 kwietnia 2016 r. o godz. 13:00 wpisano, iż (*dane osobowe usunięto*) zachowywał się spokojnie, został chwilowo zwolniony, oddał mocz i wypalił papierosa, podczas gdy z nagrania z monitoringu wynika, że nie był zwolniony, pod pośladki podłożono mu basen, a salowa lub pielęgniarka podawała mu do ust zapalonego papierosa.

Jak już wcześniej wspomniano, (*dane osobowe usunięto*) korzystał z basenu i kaczki w celu zaspokojenia potrzeb fizjologicznych. Działo się to również podczas unieruchomienia, mimo niewygodny przywiązania pasami do łóżka. Zastrzeżenia KMP budzi to, że nie umożliwiono mu skorzystania z łazienki z WC i pacjent musiał m.in. kucać nad basenem stojącym na podłodze, co może zostać określone poniżającym traktowaniem. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że pielęgniarka koordynująca pokazała wizytującym podczas oglądu, iż przy sali obserwacyjnej służącej również do stosowania przymusu, jest wyposażona w monitoring łazienka z pełnym węzłem sanitarnym. Nic zatem nie stoi na przeszkodzie, aby osoby, których stan psychiczny pozwala na chwilowe zwolnienie, skorzystały z tego pomieszczenia.

Kontynuując kwestię niezgodności wpisów z obrazem monitoringu, uwagę zwracają różne inne, istotne odstępstwa przebiegu stosowania środka np. zgodnie z kartą obserwacji w dniu 25 kwietnia 2016 r. od godz. 13:30 do godz. 16.00 pacjent spał (kod nr 7 wyłącznie), podczas gdy faktycznie był

on przytomny i wykonywał różne czynności (m.in. oddał mocz do kaczki, pił coś z butelki stojącej przy łóżku, a o godz. 14:30 częściowo uwolnił się z pasów, o czym również nie było wzmianki w karcie obserwacji). Z kolei podczas rzekomego chwilowego zwolnienia, pacjent spał w pełni unieruchomiony np. godz. 21:15-24:00 w dniu 25 kwietnia 2016 r. Wobec powyższego przedstawiciele Mechanizmu zalecają rzetelne prowadzenie dokumentacji związanej ze stosowaniem środków przymusu bezpośredniego.

- Wizytujący zwracają także uwagę na brak chronologii w niektórych kartach obserwacji. W przypadku pacjentki (*dane osobowe usunięto*), unieruchomionej w dniu 13 września 2016 r., dokument ten rozpoczyna się wpisem o godz. 12:00, po czym o godz. 22:00 następuje chwilowe zwolnienie pacjentki (kod nr 12) i przerwa do godz. 1:00. Jest to błędny zapis, wskazujący na to, że unieruchomienie było kontynuowane po kilkugodzinnej przerwie kolejnego dnia. Tymczasem faktycznie unieruchomienie miało miejsce w dniu 13 września 2016 r. o godz. 1:00 i trwało do godz. 22:00 tego samego dnia, po czym pacjentka została zwolniona. Reprezentanci KMP zalecają prowadzenie dokumentacji dotyczącej środków przymusu w sposób chronologiczny.

W niniejszej części raportu, dotyczącej traktowania pacjentów przez kadrę Oddziału, należy również podnieść problem, że zgodnie z § 4 *Zasad postępowania w oddziale psychiatrycznym* (dokument stanowiący załącznik nr 4 do *Regulaminu Organizacyjnego Szpitala Powiatowego w Chrzanowie*), personel ma prawo kontrolować pacjentów po powrocie z przepustki i po odwiedzinach, a także może *sprawdzać zawartość szafek pacjentów, zarówno rutynowo – raz w tygodniu lub częściej, w razie potrzeby*.

W ocenie przedstawicieli KMP tak szerokie uprawnienia nadane kadrze Oddziału w tym dokumencie nie mają podstaw prawnych, nadto zapis o kontroli nie jest w pełni jasny, również co do zakresu tej czynności (prawdopodobnie chodzi o sprawdzenie osoby i jej odzieży).

Zapisy Zasad w obecnym brzmieniu naruszają prawo pacjenta do intymności i poszanowania godności osobistej w czasie udzielania świadczeń zdrowotnych, stojąc

w sprzeczności z treścią art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta* (Dz. U. z 2016 r., poz. 186 j.t. z późn.zm.), a także art. 36 ust.1 i 3 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. *o zawodach lekarza i dentysty* (Dz. U. z 2015 r., poz.464 j.t. z późn.zm.). W związku z powyższym pracownicy BRPO zalecają dokonać zmiany ww. Zasad, poprzez usunięcie zapisu dotyczącego przeprowadzania kontroli pacjentów i przeszukań ich rzeczy.

b) Legalność pobytu

Jak wynika z dostępnej dokumentacji (dot. *dane osobowe usunięto*), o przyjęciu pacjenta bez zgody do Oddziału decyduje tylko jeden lekarz, nie zasięgając opinii drugiego lekarza psychiatry lub psychologa, również w sytuacji, gdy są oni obecni na dyżurze.

Przedstawiciele KMP podkreślają, że stosownie do dyspozycji art. 23 ust. 2 u.o.z.p., o przyjęciu do szpitala osoby, o której mowa w ust. 1, postanawia lekarz wyznaczony do tej czynności po osobistym jej zbadaniu i zasięgnięciu w miarę możliwości opinii drugiego lekarza psychiatry albo psychologa. Pomimo, że przepis ten nie nakłada obowiązku zasięgnięcia opinii drugiego lekarza psychiatry albo psychologa, a jedynie zalecenie do zasięgnięcia ich opinii, w ocenie przedstawicieli KMP opinia taka stanowi dodatkowe zabezpieczenie pacjenta przed ewentualną pomyłką lekarską i powinno być w tym przypadku powszechnym standardem. Należy mieć bowiem na względzie, że przyjęcie do szpitala psychiatrycznego bez zgody stanowi głęboką ingerencję w podstawowe wolności człowieka. W takim przypadku organy władzy publicznej powinny dołożyć wszelkich starań w zakresie zapobiegania ewentualnym pomyłkom w ocenie przesłanek uzasadniających pobyt.

Warto w tym miejscu odwołać się do standardów Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), który wskazał, że *osoby chore psychicznie i niepełnosprawne umysłowo – z racji swojej wrażliwości – wymagają znacznej uwagi, tak aby uniknąć wszelkich działań – czy też nie dopuścić się zaniechania – na ich szkodę. Wynika z tego, że przymusowe umieszczenie w ośrodku psychiatrycznym powinno być zawsze związane z właściwymi gwarancjami. (...) W procedurze podejmowania decyzji o przymusowym umieszczeniu*

w ośrodku należy zapewnić gwarancje niezależności i bezstronności, a także obiektywne ekspertyzy lekarskie.

Przedstawiciele KMP rekomendują, aby przy wydawaniu decyzji o przyjęciu pacjenta na Oddział zasięgać opinii drugiego lekarza psychiatry lub psychologa, w czasie gdy drugi lekarz lub psycholog są dostępni w placówce.

Kolejnym problemem dotyczącym zasadności pobytu pacjentów przyjętych bez zgody do szpitala, jest sprawa oczekiwania ubezwłasnowolnionego (*dane osobowe usunięto*) na wolne miejsce w domu pomocy społecznej (dalej DPS), skutkiem czego jego przymusowy pobyt w szpitalu przedłużył się. Zgodnie z informacją ordynatora Oddziału, jego dalsze leczenie w szpitalu nie było zasadne przynajmniej od kilku miesięcy i mógł on być z niego wypisany na początku roku 2016 r. Tymczasem dopiero w dniu 15 września 2016 r. po wystąpieniach ze strony administracji placówki, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Alwerni (dalej MOPS) poinformował Szpital, iż znaleziono miejsce w DPS dla tej osoby. Kadra szpitala, jako przedstawiciele odrębnego od instytucji pomocy społecznej podmiotu, nie była jednak w stanie sprecyzować, z jakich względów procedowanie w tej sytuacji trwało tak długo i czy MOPS nie mógł do czasu znalezienia dla (*dane osobowe usunięto*) docelowego miejsca w DPS, zapewnić mu miejsce tymczasowe i stosowną opiekę. Sprawa miała być trudna ze względu na śmierć opiekuna prawnego wymienionego i kłopoty ze znalezieniem nowej osoby do pełnienia tej funkcji. Wyjaśnienia opisanej sprawy reprezentanci Mechanizmu oczekują zatem od kierowniczkii wymienionego MOPS, do której została skierowana odrębna korespondencja dotycząca wymienionego pacjenta.

c) Prawo do opieki medycznej, w tym terapii zajęciowej i zajęć na świeżym powietrzu

Pacjenci nie skarżyli się na jakość opieki medycznej, a zdaniem eksperta Mechanizmu, terapia farmakologiczna była dobrze realizowana. Natomiast w ocenie eksperta KMP należałoby uaktywnić pacjentów, poprzez wzmocnienie terapii zajęciowej i zorganizowanie biblioteki.

Zgodnie z informacją dyrektora Szpitala, stawka Narodowego Funduszu Zdrowia na leczenie pacjentów psychiatrycznych nie daje większych możliwości rozwoju terapii zajęciowej i ledwie starcza na podstawowe potrzeby (zakup leków itp.). Częściowo

potwierdza to sytuacja zastana przez wizytujących w Oddziale, gdzie za salę do terapii służyła stolówka pacjentów, a uczestnicy zajęć terapeutycznych w czasie wizytacji mieli do dyspozycji jedynie papier z drukarek. W efekcie, choć zgodnie z deklaracją terapeutki, podejmuje ona różne działania, aby uaktywnić pacjentów, to niewiele osób korzysta z proponowanych przez nią zajęć. Trudno zaakceptować koncepcję pracy z osobami chorymi psychicznie, bez tej formy ich rehabilitacji psychiatrycznej.

Reprezentanci KMP odebrali jednakże również informację, że jest kłopot z realizacją zgłoszeń terapeutki w tym zakresie. Poza podstawowymi artykułami do arteterapii, przydałyby się m.in. instrumenty muzyczne do muzykoterapii. Mimo wyjaśnień dyrektora Szpitala i przedstawienia pracownikom BRPO zaakceptowanej do zakupu listy materiałów, z informacji Ordynatora i kontekstu przedstawionego pisma (z dnia 22 września 2016 r.) wynika, że jest to ciągły problem. Warto zatem usprawnić komunikację w tym obszarze.

Nadto zauważenia wymaga, że w Oddziale zatrudniona jest tylko 1 instruktorka terapii zajęciowej, pracująca wyłącznie od poniedziałku do piątku. Z informacji uzyskanych przez wizytujących wynika, że w weekendy oraz w czasie jej absencji zdrowotnych czy urlopowych, nie prowadzi się zajęć lub prowadzą je pielęgniarki, w zasadzie ograniczając się do *relaksacji pacjentów*. Uwagę zwraca, że pielęgniarki są obciążone innymi zadaniami i nie posiadają stosownych kwalifikacji do prowadzenia terapii zajęciowej, w tym arteterapii.

Tymczasem zgodnie z § 6 ust. 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 8 kwietnia 2014 r. w *sprawie zajęć rehabilitacyjnych organizowanych w szpitalach psychiatrycznych* (Dz. U. z 2014 r., poz. 522) cyt.: *W godzinach popołudniowych i w dni wolne od pracy pacjentom zapewnia się również dostęp do zorganizowanych form aktywności usprawniających ich adaptację społeczną*. W związku z powyższym należy rozszerzyć ofertę zajęć również na dni wolne od pracy oraz zadbać, by nie było przestojów w prowadzeniu terapii zajęciowej od poniedziałku do piątku.

Warto również zauważyć, kierując się treścią wymienionego rozporządzenia, że zajęcia rehabilitacyjne winny obejmować również terapię ruchową - zajęcia sportowe, turystykę i rekreację. Zgodnie ze stanowiskiem CPT *Pacjenci powinni mieć regularny dostęp do właściwie wyposażonych pokoiów rekreacyjnych oraz mieć możliwość codziennych ćwiczeń na świeżym powietrzu*. [§ 37 Ósmego Sprawozdania Ogólnego CPT/Inf (98) 12]. W ocenie KMP należy zagwarantować pacjentom możliwość

przebywania na świeżym powietrzu przynajmniej przez godzinę dziennie, w przypadku dobrych warunków atmosferycznych.

Z harmonogramu zajęć terapeutycznych Oddziału wynika, że wyjścia z pacjentami odbywają się 3 razy w tygodniu, co jest skromną liczbą, zważywszy wskazane stanowisko KMP i nadto dotyczy to wyłącznie osób mających tzw. wolne wyjścia. Choć na świeżym powietrzu jest zabezpieczony plac spacerowy zaraz przy wyjściu z Oddziału, to jednak kilkumetrowe przejście do niego w czasie wizytacji było niczym nie osłonięte, co stwarzało ryzyko niekontrolowanego oddalenia się pacjentów. Dyrektor Szpitala w odpowiedzi na ten problem, obiecał rozważenie takiej przebudowy przejścia na plac, by ze świeżego powietrza mogli korzystać wszyscy chętni pacjenci.

d) Prawo do informacji

Informacje dla pacjentów, zamieszczone na tablicach informacyjnych nie zawierały danych teleadresowych Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676) i organizacji pozarządowych również stojących na straży praw człowieka, takich jak Helsińska Fundacja Praw Człowieka. Przedstawiciele KMP rekomendują uzupełnienie tablic informacyjnych Oddziału w ww. zakresie.

e) Warunki bytowe

Oddział nie spełnia w pełni wymogów rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 czerwca 2012 r. w *sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą* (Dz.U. z 2012 r., poz. 739). W dniu wizytacji w niektórych salach pacjentów było bowiem dość ciasno, tzn. nie we wszystkich pomieszczeniach był dostęp do łóżek z 3 stron, co wymagane jest zgodnie z § 18 wymienionego aktu prawnego.

W ocenie warunków bytowych, reprezentanci KMP kierują się również międzynarodowymi standardami dotyczącymi szpitali psychiatrycznych. Jak podkreśla CPT w swoim Ósmym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (98) 12]:

§ 32 Komitet uważnie bada warunki życia i leczenia pacjentów; braki w tym zakresie mogą szybko doprowadzić do sytuacji wchodzącej w zakres pojęcia „niehumanitarne i poniżające traktowanie”. Powinno zmierzać się do zapewnienia takich warunków materialnych, które sprzyjają leczeniu i dobremu samopoczuciu pacjentów; posługując się terminologią psychiatryczną: właściwe środowisko terapeutyczne. Ma to duże

znaczenie nie tylko dla pacjentów, lecz także dla personelu pracującego w ośrodkach psychiatrycznych.(...)

§ 34 Stworzenie pozytywnego środowiska terapeutycznego obejmuje, w pierwszym rzędzie zapewnienie właściwej przestrzeni życiowej pacjentom, a także odpowiednie oświetlenie, ogrzewanie i wentylację, utrzymywanie ośrodka w zadowalającym stanie oraz spełnianie wymogów higienicznych.

Przedstawiciele KMP zalecają zatem zapewnienie odpowiedniej przestrzeni w salach pacjentów i dostępu do łóżek z 3 stron.

Wobec faktu, że w łazience przy izolatce stosowany jest monitoring wizyjny bez funkcji maskującej części intymne pacjentów korzystających z tego sanitariatu, wizytujący rekomendują również, aby dokonać zmian technicznych w odbiorze obrazu z kamer tak, by zapewnić intymność pacjentów. W przeciwnym wypadku należałoby odstąpić od używania kamer w tym miejscu.

Przyciski instalacji przyzywowej dostępne były wyłącznie w łazienkach, tj. nie było ich przy łóżkach pacjentów w salach chorych. W ocenie reprezentantów KMP, ze względu na różny stan przyjmowanych pacjentów, system alarmowo-przyzywowy - umożliwiający szybką reakcję personelu na wezwanie o pomoc - powinien również obejmować inne pomieszczenia, w których samodzielnie przebywają pacjenci.

f) Personel

Personel placówki ma adekwatne do zajmowanego stanowiska wykształcenie i sukcesywnie podnosi kwalifikacje w ramach specjalizacji (lekarze), tudzież szkoleń wewnętrznych i zewnętrznych, m.in. związanych z psychiatrią i psychologią oraz postępowaniem z pacjentami agresywnymi, w tym zasadami stosowania przymusu bezpośredniego.

Stwierdzone przez wizytujących wady prowadzenia dokumentacji dotyczącej przymusu bezpośredniego oraz wątpliwości dotyczące traktowania pacjentów w czasie przebiegu stosowania unieruchomienia, uzasadniają zalecenie KMP, aby rozważyć przeprowadzenie dodatkowych szkoleń w tym zakresie.

Rozważenia również wymaga, czy zespół terapeutyczny nie powinien mieć zapewnionej superwizji. Ponieważ jest to praca odpowiedzialna i obciążająca, spojrzenie specjalisty z odpowiednim przeszkoleniem może być pomocne i korzystne dla zespołu.

g) Dostosowanie Oddziału do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

Poza podjazdami przed budynkiem (nie spełniającymi w pełni warunków określonych w § 71 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie Dz. U. z 2015 r., poz. 1422 j.t.) i przestronnymi drzwiami do bezprogowych sal łóżkowych, w Oddziale nie ma udogodnień dla osób z niepełnosprawnością ruchową. Przedstawiona wizytującym łazienka dla osób z niepełnosprawnością ruchową nie może być uznana przez KMP za zgodną ze standardami dostosowania, z uwagi na pewne mankamenty np. bardzo wysoki brodzik prysznicowy (28 cm) i zbyt wąską przestrzeń w świetle kabiny prysznicowej (ok. 80 cm), uniemożliwiającej osobie poruszającej się np. na wózku inwalidzkim skorzystanie z prysznica.

W celu pełnego dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i poprawienia występujących mankamentów, przy okazji modernizacji, warto dokonać następujących zmian, polepszających jakość dostosowania:

- wszystkie schody powinny mieć oznaczenia kontrastowe (na dolnych i górnych stopniach) oraz oznaczenia przed biegiem stopni, co pozwoli na korzystanie z nich osobom niedowidzącym; to samo dotyczy oznaczeń przed każdym biegiem pochylni;
- czcionki we wszystkich pismach i tabelach wywieszanych na tablicach informacyjnych powinny być odpowiednio duże, aby z materiałami tymi mogły zapoznać się również osoby niedowidzące;
- poręcze przy schodach oraz przy pochylni przed budynkiem powinny mieć wysokość 90 cm (górna) i 75 cm (dolna), nadto prawidłowy rozstaw poręczy pochylni powinien wynosić 1-1,1 m;
- pochylnie wiodące do budynku powinna mieć - w zależności od ich wysokości - kąt nachylenia, który nie przekracza 6% (przy wysokości powyżej 50 cm) i który nie przekracza 8% (przy wysokości poniżej 50 cm);
- w łazience dla osób z niepełnosprawnością ruchową krany powinny mieć zamiast kurków przedłużoną dźwignię, ułatwiającą uruchomienie ich osobom ze słabszymi rękami, wysokość muszli ustępowej: 45-50 cm, poręcze powinny być w odległości 40 cm od osi muszli i umieszczone na wysokości: 70-85 cm, górna krawędź umywalki powinna być umieszczona na wysokości 85 cm, dolna krawędź lustra

powinna zaczynać się od poziomu umywalki (by skorzystała z niego również siedząca na wózku inwalidzkim osoba), a górna sięgać do wysokości stojącej osoby; należy też zapewnić swobodę manewrowania wózkiem (przestrzeń manewrowa 150 cm x 150 cm); zaznaczyć należy, że przestrzeń manewrowa jest ważna we wszystkich pomieszczeniach, z których korzystają osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich;

- klamki okienne w pokojach pacjentów powinny być zamontowane tak, aby dosięgnęła ich osoba siedząca na wózku inwalidzkim lub niskiego wzrostu, dotyczy to również wszelkich przycisków, kontaktów, dozowników, wieszaków, z których korzystają osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich itp. Powinny one być na wysokości do 120 cm od powierzchni podłogi;
- ze względu na internautów z niepełnosprawnościami, istnieje potrzeba, aby strona internetowa placówki, była zgodna ze standardem WCAG 2.0 (strony internetowe zgodne z tym standardem są dostępne także dla osób z niepełnosprawnościami) oraz zawierała dokładny opis dostępności i informacji na temat możliwej asysty dedykowanej dla pacjentów i osób ich odwiedzających, którzy tego potrzebują;
- z uwagi na osoby niewidome i słabowidzące, należy rozważyć udostępnienie dokumentów (regulamin i załączniki dotyczące pacjentów etc.) również w wersji audio.

Wymienione standardy ustalone zostały przez przedstawicieli Fundacji *Polska bez barier*, zgodnie z zasadami planowania dostępności i uznane za optymalne dla odpowiedniego dostosowania placówek wizytowanych przez przedstawicieli KMP. Stanowią one o odpowiednich warunkach dla pacjentów, które zapewnią im swobodne poruszanie się pod terenie szpitala i Oddziału oraz samodzielne korzystanie z sanitariatów. Część z wyżej wskazanych rozwiązań (np. dotyczących pochylni) została również wymieniona w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury.

6. Zalecenia przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają Dyrektorowi Szpitala:

1. zasięgnięcie opinii drugiego lekarza psychiatry lub psychologa przy wydawaniu decyzji o przyjęciu pacjenta na Oddział, w czasie gdy drugi lekarz lub psycholog są dostępni w placówce;
2. wyeliminowanie nieprawidłowości dotyczących stosowania i dokumentowania przymusu bezpośredniego w postaci unieruchomienia z użyciem pasów, opisanych w pkt 5 lit. a raportu;
3. ustosunkowanie się do wątpliwości dotyczących zastosowania i przebiegu unieruchomienia (*dane osobowe usunięto*);
4. rozważenie powtórzenia szkoleń dla kadry placówki z zakresu przymusu bezpośredniego;
5. usunięcie z dokumentu pt. *Zasady postępowania w oddziale psychiatrycznym* zapisu dotyczącego przeprowadzania kontroli pacjentów i przeszukania ich rzeczy;
6. dokonanie zmian technicznych w odbiorze monitoringu wizyjnego z łazienki przy tzw. izolacie tak, aby zapewnić intymność osób korzystających z WC i prysznica;
7. zainstalowanie systemu alarmowo-przyzywowego również w salach pacjentów;
8. zapewnienie odpowiedniej przestrzeni w salach dla pacjentów i dostępu do ich łóżek z 3 stron;
9. rozważenie wprowadzenia superwizji dla zespołu terapeutycznego;
10. rozszerzenie oferty zajęć terapeutycznych również na dni wolne od pracy oraz zadbanie, by nie było przestojów w prowadzeniu terapii zajęciowej od poniedziałku do piątku;
11. zagwarantowanie pacjentom możliwości przebywania na świeżym powietrzu przynajmniej przez godzinę dziennie, w przypadku dobrych warunków atmosferycznych;
12. uzupełnienie tablic informacyjnych Oddziału o dane teleadresowe instytucji stojących na straży praw człowieka: Rzecznika Praw Obywatelskich i organizacji pozarządowych działających w tym samym obszarze np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka;
13. dostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zgodnie ze wskazówkami zawartymi w pkt 5 lit. g raportu.